

PAGINI LITERARE

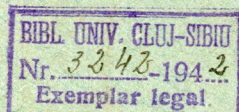
S U M A R U L

- Teodor Murășanu, *Regăsire*
 Aurel Marin, *Confruntare, Critic literar*
 (Versuri)
 Ion Ionaș, *Intre două lumi* (Nuvelă)
 Tit L. Valea, *Triptic poetic*
 Letiția Papu, *Veghe* (Versuri)
 Dimitrie Danciu, *Primăvara asta, Către țara mea* (Versuri)
 Nicolae Rusu, *Pastel ardelean* (Versuri)
 Vasile I. Rusu, *Vecinii* (Nuvelă)
 Eugeniu Todoran, *Teoria critică a lui Titu Maiorescu*

C R O N I C I

Teodor Murășanu, *Heralzii învierii*. — *La jubileul ziarului „Unirea“ dela Blaj*. — **Andrei A. Lillin**, *„Deșteaptă-te Române“ și „Demoazela Măriuța“*. — **M. Iosivaș**, *La comemorarea a 60 de ani dela nașterea lui Goga*. — *Din scrisoarea unui camarad*. — *Note dintr'o întâlnire cu o doamnă...*

Bibliografie

An. VIII

Nr. 1—2

1941

Exemplarul Lei 10. —

~~292~~

R E G Ă S I R E

Trăim evenimente dramatice și cruciale de-o înaltă tensiune. Preludiul lor se semnalase, cu intermitențe, în ultimele două decenii, într'un ciudat joc de vibrații. Fenomenul se anunța pretutindeni pe diagrama vieții spirituale și literare, uneori cu brucce proporții de alarmă, pentruca din nou să se retragă într'o aparență de mincinoasă acalmie. Căci ce erau, în ultima analiză, chiar și acele faimoase, interminabile crize, puse în discuție acum câțiva ani, cu atâta risipă de argumente și atâta pasiune? Rând pe rând, în sfârșit, enigma și-a lepădat masca și ni s'a prezentat în toată hâda ei realitate, sfidându-ne infirmitățile puterii de rezistență, de care s'a căinat de-atâtea ori în veacul acesta, biata existență umană.

În urechea românească, și-a ridicat diapazonul câte puțin, dar cu o vicleană și neslăbită stăruință, până în vara anului 1940 de tristă memorie, când ne-a supus încercării supreme. Atunci a fost teribilul examen al nervilor românești. Coardele inimilor ne-au sbârânit ca niște nebune funii de corabie în bătaia ucagașului. Dar am trecut examenul. Rezistența asprei ființe ni s'a dovedit de bună calitate și capabilă, poate, să înfrunte oricâte alte încercări.

Aruncările aceste de lumină în semiobscurul sufletelor noastre nu cred să zugrăvească numai sensibilitatea clasei culte, numai pe cea a literaților sau a bunilor patrioți. Ea este o stare general-românească. Durerea sfâșierii hotarelor, aruncarea aceea irațională în blestemată robie a milioanelor de conaționali, ne-au sguudit profund. Conștiința națională și altfel tot mai curățită de ingrediente streine, s'a resimțit dureros, dar s'a călit și mai mult sub sgârierile stâncii care s'a rostogolit peste ea. Mai intens ca totdeauna, inima însângerată a românismului vibrează azi într'un mirific unison și în adâncurile ei insondabile germinează noua sămânță sfântă a idealului etern, purificat în flacăra ultragierii și a suferinții amare.

Resonanța acestor vijelii sufletești n'a ezitat niciun moment să răbufnească foarte curând, la anumite ocazii, în glasul de tunet al deținătorilor destinelor românești. Și-a găsit însă alături de ei, imediat, tenaci și fideli interpreți, unanimitatea scriitorilor, poeții

în special, cum era și firesc, căci ei au fost întotdeauna seismograful sensibilității unui neam.

În cursul celor două decenii ale României-Intregite, s'a afirmat de multeori, chiar din tabăra literaților, că în noua lirică românească, deși s'au putut înregistra multe nume noi, și s'a putut recolta o lăudabilă eflorescență, ceva totuși nu era în regulă, ceva mereu suna a fals, Se căuta o coardă, poate cea mai necesară, care să dea poeziei tinere o mai inedită vigoare, un mai proaspăt avânt, un mai sporit dinamism. Lipsea acel fluid miraculos care răpește mulțimea și-o poartă cu sine spre culmi de iluzie și îmbăt,

S'au scris sumedenii de versuri, dar așa de puține poezii. S'au pus în circulație atâtea cărți, dar așa de puțini poeți, care până la urmă să nu ne spulbere îndreptățitele speranțe legate de dânsii.

Cum să ne explicăm faptul cu reproșurile aceste insistente, consumate în public, spre regretul nostru al tuturor?

În ce mă privește, eu cred în spontaneitatea și în predestinația talentului poetic. Dar nu cred în talentul lipsit de un înalt ideal.

Dacă în sfertul de veac care s'a scurs între malurile nemărginirii, publicul românesc s'a ținut mereu într'o vădită rezervă față de producția mai nouă poetică, dacă n'a sprijinit-o și nu i-a simțit nevoia, cred că e timpul s'o recunoaștem fără susceptibilități, că aceasta se datorește, în cea mai mare parte, lipsei de ideal al tinerei producții literare. Poeziei lirice anterioare anului fatal 1940 i-a lipsit acel mare sens, care s'o sălzeze, peste interesul personal și caduc, acea durere profund umană, care să cutremure, să dea elan și să pătrundă cele mai adânci fibre ale existenței colective. A evitat sau n'a înțeles tot timpul că trebuie să se pună în serviciul colectivității, că trebuie să devină o funcție socială, cu un rol mesianic, fără de care toată arta unui neam se condamnă singură și iremediabil.

Dar să închidem paranteza acestor considerații sumare, vi-zând doar o terapeutică a metehnelor scriitoricești.

Ele ni s'au imbulzit sub condeiu și s'au cerut schițate mai mult sub sentimentul cald al unei regăsiri. Frontul scrisului românesc contimporan și-a redobândit un prețios aliat, o alvie de largă respirație, în noua durere românească. Orgoliul, năzuințele, visurile juste, aspirațiile seculare ale dărzului nostru neam au fost lezate și îmbrâncite cu brutalitate. O soartă fatală, ca o vijelie oarbă și capricioasă, s'a abătut vulgar asupra pământului românesc, smulgându-i copacii falnici, devastându-i codri, scuturându-i temeliile și trezindu-l la acea crudă realitate cu care niciun suflet românesc nu se va putea împăca vreodată. Aceasta e realitatea și ea e marele aliat mai nou al purtătorilor noștri de condeiu. Această mare durere românească regeneratoare, obligă, ne chiamă la aspra muncă de moderni Sisifi a reconstruirii idealului, fără care viața noastră n'are niciun sens. Inimile se vor îndreptate fără ezitare către același unic țel. Condeiele se vor înregimentate în uriașa sforțare de a reface ceea ce ni s'a distrus, de a redobândi ceea ce ni s'a ră-

---

pit. E singurul comandament al ceasului de față, de care e demn și nobil să ascultăm. Facla idealului românesc a fost lovită din mâinile tremurătoare ale părinților noștri. Ea trebuie reaprinsă și reinălțată cu încordată dârzenie și cu înmîită încredere. În fruntea tuturor, cu steagul lor niciodată înclinat, premerg literații, publiciștii de toate tagmele. Verbul lor mai antrenat în rostire și mai reconfortant în exprimare, să devină un formidabil arsenal la dispoziția sforțărilor comune. E lozinca vieții și a morții a vremurilor prin care străbatem, e lupta sălbatecă dusă pe plan spiritual sau material cu toate armele ce pot fi utile pentru redobândirea celor pierdute...

Destinul crâncen cu neamul, așadară, oferă scrisului românesc contimporan acest mare ideal.

E demn să ni să aprindă conștiințele în jurul lui, să-l alimentăm cu tot ce avem mai sfânt și mai netrecător în noi. Versul care va avea șansa să exprime sensul profund și semnificativ al acestor svârcoliri românești, chiar așa vremelnice precum le credem, va musti de o nouă sevă a primăverii. Frunzele care înainte îi erau răsucite și suferinde, se vor întrema, ca prin minune, dobândind o miraculoasă sănătate. Florile fără miros și sterpe, vor deveni cărnoase și mireasma lor va înfineri aerul. Proza anemică și mereu în căutarea unui climat mai propriu, va începe să se reclădească din tot atâtea bucăți smulse din dureroasa dramă românească. Gânditorul nu va mai rămânea un convorbitor cu himerele sau cu sine însuși. Ci interpretul reverberațiilor, gândurilor și problemelor, de care se simte biciuit un neam întreg. Firul rupt undeva departe în trecut al sănătoasei și ahtiatei tradiții românești, va fi reinodat cu pietate și favoriții muzelor de toate categoriile se vor felicita în posesia unui ideal reînnoit și îmbietor...

TEODOR MURĂȘANU

CONFRUNTARE

*E cartea cea mai dragă pe care-o iau din vraf,
Uitată ani de-a rândul, învăluită 'n praf,
Deși mai ieri e seara când mă'mbăta c'un vers.*

*Familiara scoarță adăpostește, șters,
Un titlu de noblețe, de glorie și vis,
În care tinerețea întreagă mi-am închis.*

*Deschid la prima filă care foșnește lin,
O lacrimă mi-apare în gene din senin,
Dau altă filă, alta prea cunoscută, alta
Și îndoiala'n suflet și'nfige aspră, dalta.
Nedumerit, pe gânduri, le răsfoiesc mereu.
Cine le-a scris aceste stângace șire, eu?
Necunoscute versuri, le urmăresc strein,
Însăilări fugare ce picură venin
În inima rămasă cu anii înapoi.
Dar uneori din pure și galbenele foi
Se'nalță o muștrare de a le fi uitat.*

Pun cartea 'ncet în vrafu-i și plec, îngândurat.

CRITIC LITERAR

*Tot ce făcui pe lume e acest pui de om
C'un sbenghiu în frunte și cu privirea ca a tatei,
Care se'nalță astăzi subțire ca un pom
Peste grădina vieții, amarei, vinovatei.*

*El îmi întinde mâna și mâna lui e-o stea
De care se aprinde a mea și arde 'ntr'una.
Cum râde! — Măi ștregare, știi tu ce-i dragostea?
De-acuma bucurie, tristețe, mi-e totuna.*

*Pe masa mea de lucru zac maldăr manuscrise,
Dar puiul pe furiș mi le svârle 'n foc — și gata!
Se supără măicuța. — Hei lasă, alte vise
De-acuma ne frământă. E critic, mănec-l tata!*

AUREL MARIN

I N T R E   D O U Ă   L U M I

A doua zi era Duminecă. În patul din casa dinainte, Ilie era treaz când mamă-sa veni să-l scoale.

— Scoală, dragul mamei, că a tras clopotul.

— Lasă, mamă, că mă duc eu mai târziu, răspuse rugător Ilie.

— Știi că tatăl tău se supără. El e aproape gata și ne așteaptă.

În ogradă și în bucătăria de vară era zarvă mare. După ce isprăviseră cu treburile zilnice, cu vitele, cu porcii, cu galițele și cu măturatul ogrăzii, toți ai casei se gătau acum pentru biserică, afară de Maria, cea mai mare dintre surori, care rămânea să facă de prânz. Când s'a arătat Ilie în ușa tinzii, în cămașă și somnoros, zarva s'a făcut și mai mare.

— Aici e apa și săpunul.

— Ți-am pus ștergarul în cuiul dela ușă.

— Nu vrei un pic de apă caldă?

Surorile, sprintene ca niște suveici, se întreceau în a-i ajuta, să fie gata cât mai repede. Le era drag Ilie căci era cel mai mic, era singurul frate și mai era și domnișor... Nu voiau să-l facă nici pe tatăl lor să aștepte prea mult. Petrișor era gata. Mai avea să-și colbăiască puțin pălăria și să culeagă din grădină niște lemnuș, calapăr și busuioc ca să aibă ce pune la icoană și să-i mai rămăie și lui de mirosit până la sfârșitul slujbei.

La biserică au pornit cu toții, deodată, când a tras a treia oră. Mama cu feciorul mergeau înainte. Li urmau de aproape Petrișor cu Susănica. Vasile, sluga, venia și el ceva mai în urmă. Venia și nu prea, dar n'avea încotro. Petrișor n'ar fi ținut o zi măcar, pe lângă casă, un slugă căruia nu-i place biserică.

— Să te ferești, fătul meu, de omul la care nu-i place fumul de tămâie.

Biserica era sus, pe deal, ca toate bisericile românești. E o clădire veche și joasă de bărne. Numai turnul, acoperit cu șindrila nouă, se ridică vesel în soarele cald și strălucitor.

Era încă devreme. În biserică erau puțini. Rusu care dormea în strana lui, ca întotdeauna, Popa Spicu, Corovei și vreo două babe. Lui Ilie îi fu cam necaz pe tatăl său că îl aduce la biserică odată cu popa, dar bătrânul așa era deprins și nu și-ar fi schimbat pentru nimic în lume deprinderile, mai ales când era vorba de cele sfinte. Pe de altă parte totuși se bucura Ilie. Acum n'avea cine să-l examineze: cum face cruce, cum sărută icoanele, cum își pune șapca în cuiul din strana diacului și așa mai departe.

Sărută crucea și se așază lângă strană. Biserica era tot cea dela Rusale și tot aceea pe care o cunoștea de mic. De zeci de ani nu s'a schimbat nimic aici. Pânza care căptușia bărnele și pe care se mai vedeau urme de sfinți, era afumată și sfârtică în câteva locuri. Petele mai lungi sau mai scurte spânzurau din loc în loc.

De grinda corului sau a podului cum i se zice la Podgoreni

și chiar de iconostas, pe care nu se mai vedea nici urmă de pictură, erau atârinate câteva cununi de ale morților de domn. În fața altarului era un candelabru, un sfeșnic pe cigă, din care cădeau mereu bucățele de sticlă șlefuită. Era legat cu o funie petrecută pe după roata unui scripete dela car, fixat în tavan și adusă apoi, funia, la înălțimea omului într'un cui, pe iconostas. Când aprindea, stingea, sau tăia mucul lumânărilor, sfântul lăsa sfeșnicul în jos și apoi îl ridica din nou trăgând cu amândouă mâinile de funie ca la carul încărcat cu fân. Atunci cădeau sticlele.

Pentru sfântul actual toată mașinăria aceasta era de prisos. Gheorghe a Roșchii, un lungan care îi amintea lui Ilie de Păsărilor din Harap Alb, aprindea și stingea lumânările foarte ușor, prinzând feștila cu flacăra între degete, iar dacă se întindea puțin, ajungea să le taie și mucurile.

Pe măsură ce înainta slujba, se adunau credincioșii. Veneau câte doi la icoana de pe masă și se înclinau deodată. Închinatul acesta i se părea curios lui Ilie. Oamenii își alipeau pumnii, îi aruncau de două ori înainte, făceau două cruci, sărutau icoana, crucea și evanghelia când era și aceasta pe masă, iar își împreunau pumnii, suceau de două ori din umeri, mai făceau o cruce și plecau la locurile lor. Flăcăii mai tineri puneau multă grijă și multă bărbăție în acest ritual. Ei știau că sunt ochi care îi urmăresc și de jos dar mai ales de sus, dela fetele din pod. Acolo sus se umplea în fiecare Duminică de fineret. Acolo stăteau de vorbă, se hărjoneau, făceau proiecte pe după amiază iar cei din față cântau după diac.

La Podgoreni cântă toți credincioșii. Popa Spicu din ultima strană spune și ecteniile și cu glas destul de tare, așa că femeile îl aud pe el în loc să-l audă pe preot. Deaceia i-au și spus, „popă”.

Biserica s'a umplut aproape. În strane încap puțin, din cei mai bătrâni și mai gazde. Ceilalți stau în picioare, avându-și însă fiecare locul lui.

Ilie îi cunoaște pe toți. Iova Simion, Iova Ion, Iova Gheorghe, bărbați înalți și frumoși stau lângă olaltă. Primii doi au fost în America și au adus parale frumoase dar i-au cam înșelat la schimb așa că abia și-au putut reface gospodăriile. Vărul lui Ilie, Tureanu, stă mai aproape de strana a doua și cântă cu nădejde. În partea dreaptă, în față, stăteau Mărincheștii și Drăgotestii. Și dintre ei au fost câțiva în America. Unii poartă și acum la cioarecii albi și la cisme, haină de stofă neagră cu două rânduri de bumbi, cravată la cămașa de pânză de casă cu guler prea îngust și brodat și câte un lanț de „aur” peste vestă.

Petrișor stătea în prima strană din dreapta. În celelalte urmau Gligor dela hodăi, Ila Tritenii, Ila Nitrii și alții care erau acoperiți de cei ce stăteau în picioare.

Au venit și Vinți și Valer și Roscheștii și s'au așezat și ei pe lângă strană. Erau domnișori.

Într'un târziu apare și Tiberiu. Fața lui Ilie s'a luminat deodată. Și-au strâns mâna cam pe ascuns.

— Când ai venit, îl întreabă Ilie în șoaptă.

— Aseară, răspunse tot șoptit Tiberiu.

Ca să-i facă pe plac mamei sale, Ilie citi apostolul. Deși îl citise de atâtea ori, se emoționa întotdeauna și primele cuvinte erau tremurate mai ales când printre ochii din pod, îi întâlneau și pe ai Măriuchii.

La sfârșitul slujbei, domnișorii au eșit cei din urmă din biserică.

— Ce mai faci tu Tibi dragă?

— Bine, măi tete, foarte bine.

Li spunea tete fiindcă așa se spune unui frate mai mare și Ilie era cu un an mai mare ca Tiberiu. S'au apropiat și ceilalți colegi și prieteni. Il copleșiau toți cu întrebările încât bietul Tiberiu nici nu putea să le răspundă tuturor.

— Hai să trecem pe la părintele să-l salutăm, zise Tiberiu. Băieții știau pe cine vrea Tiberiu să salute dar s'au făcut că nu pricep.

Ilie nu s'ar fi dus bucurns. Li era rușine, așa din senin, mai ales că era și domnișoară la casă.

A intrat cel din urmă și a spus și el ce au spus ceilalți. Pe scaun nu știa cum să țină picioarele. Ciorapii îi erau cam groși și purta ghete cu toate că acum era vremea pantofilor sau a sandalelor. Hainele erau dintr'un material cam ordinar și lucrate prost de un croitor din Ghiriș.

Toate acestea le vedea și le simțea Ilie mai ales în asemenea împrejurări. Rezultatul era că se frământa pe scaun, nu nimerea cuvintele când răspundea la vreo întrebare, se înroșia și abia aștepta să se sfârșească odată și să fugă.

Părintele îi primi radios, îi întreabă despre școală iar Mărioara le servi câte un pahar de vin și câte un corn de prescură. Mărioara, elevă în cl. V. la liceul Regina Maria din Cluj, era îmbrăcată într'o rochiță ușoară cu flori și sbura ca o păsărică dintr'o cameră în cealaltă.

Era cam negricioasă, cum spuneau sătenii, dar îi sta bine. Avea ochi mari, negri și umezi. Părul îl purta scurt, băiețește. Dealtfel în toată firea ei avea ceva de băiat.

Părintele ar fi vrut-o băiat și, în parte, i s'a împlinit dorința.

L-a servit întâi pe Tiberiu. Pe fața ei nu se vedea nici cea mai mică emoție.

— Poștește domnuțe „capitalist“ și iartă-ne că noi, de, nu suntem dela București, suntem dela țară, și răsă către ceilalți.

În timp ce se închina, intră și doamna preoteasă, o femeie încă tânără și foarte frumoasă. Băieții îi sărutară mâna iar ea întreabă pe fiecare câte ceva. Mai mult a vorbit cu Tiberiu întrebându-l și despre București și despre cei de acasă. Familia preotului Luncanu și familia notarului Handrea nu erau în strânsă prietenie. Preoteasa și notărășița erau cam de aceeași vârstă. Notarul era cu vreo 15 ani mai bătrân ca preotul și nu prea se înțelegeau. Nici nu erau în același partid.

Dupăce se termină cu întrebările și răspunsurile de rigoare,

Ilie dădu semnalul de plecare. Înainte de despărțire s'a hotărît pe după amiază scăldatul obligator. La ora 3 vor fi toți din sus de moară, „pe plajă”.

Acasă, Ilie a găsit pe sora sa cea mai mare, pe Todăra care era măritată de vreun an pe hodăi. Venise cu bărbatul și cu o fetiță în fașă. Au fost și la biserică dar Ilie nu i-a observat.

Dumineca prânzul se întindea mai mult ca în alte zile. Petrișor avea dinții slabi și carnea trebuia bine mestecată. Dumineca avea vreme destulă și mesteca și pentru zilele când trebuia să mănânce în fugă. Din supă sorbea rar și sonor. Carnea, fie de vită, fie de găină, și-o tăia mărunt cu briceagul pe care îl avea totdeauna în buzunarul vestei învelit într'o năfrămuță și care tăia ca briciul. Pe carnea astfel duminică își scotea apoi sos și cartofi. Ștergea apoi cu grije briceagul, îl pune la loc și începea să mănânce cu furcuța tot rar și tot sonor.

Dacă după carne și sos mai era vreo cocătură, bine. Dacă nu, tot bine. Venea rândul vinului. Acesta se bea numai la sfârșitul mesei. Se adunau toate vasele de pe masă împreună cu fața de masă de pânză și se întindea o față de lână țesută frumos pe care se așeza cana și paharele. Vin era la Podgoreni destul de mult și bun. Fiecare gazdă făcea cel puțin 50—60 de fierii. Petrișor făcea 90—100 și abia îi ajungea până la Paști. Oricine venea la casă, trebuia cinstit. La cele două târguri, de toamna și primăvara, casa era totdeauna plină de prieteni și cunoscuți de prin satele vecine sau de prin cătane. Ori că era frig și veneau să se încălzească, ori că era cald și veneau la umbră.

Toamna după cules, vreo lună de zile, Petrișor nu mai lua apa în gură. Atunci era lucru cu vinul. Cine umblă cu miere, nu se poate să nu-și lingă degetele, iar cine lucrează cu vin nu se poate să bea apă.

Așa zicea și Petrișor. Și mai zicea că el lucrează via și are drept să-i bea roada. Într'adevăr la lucrul viei nu lăsa pe nimeni. Îl făcea singur.

Ana îl cicălea mereu s'o lase mai încet cu vinul că se sfârșește prea repede. Îi mai ascundea cheile dela pivniță, dar până la urmă n'avea ce face. Ca să mai salveze din el, scotea prin ulcioare și sticle și le ascundea pe unde știa ea mai bine, mai ales de când avea fecior mare și venea așa de rar acasă în timpul cât ținea vinul.

Azi era la masă vin din cel dosit de Ana. După 2—3 pahare, Petrișor începu să povestească din război. Fusese „filer” și era foarte mândru de asta mai ales că ginerele său nu făcuse armată.

Când Petrișor voia să explice ceva din muștră, înșira paharele, le comanda nemțește și așezându-le cu mâna executa comanda.

— Azi nu se mai face așa, tată.

— Ce știți voi? Asta-i armată? Să fi văzut voi cătanele împăratului.

Odată Ilie s'a supărat și i-a făcut tatălui său o lecție de patriotism, dar pe bătrân din ale sale nu-l putea scoate nimeni.

*

Roșcheștii sosiră încă pela ora 2 Arieșul nu era departe, dar drumul era plin de oameni și oamenii aceștia sunt de obicei așa de iscoditori. În piață stăteau de vorbă pâlcuri, pâlcuri. Pe la porți, pe prag și prin șanțuri, pela umbră era plin de femei. Veneau cine știe de piin ce colț de sat să vadă oameni și să aibă ce vorbi. Lui Ilie i se părea că trece pe sub furcile caudine despre care învățase de curând.

Mergeau tot cu pălăria în mână de atâta bună ziua. Când se apropiau, femeile tăceau, îi iscodeau cu ochii și reîncepeau îndată ce au trecut. Lui Ilie i se părea că numai de el vorbesc. De aceea nici nu zicea „bună ziua” ca să nu pară mândru, ci spunea ca toți oamenii din sat „dee Dumnezeu bine”.

Podul Arieșului era plin de fete și feciori. Se vede că azi n'aveau joc. În sărbătorile când nu găseau Țigan să le cânte la joc, se adunau pe pod. Acolo se hârjoneau, se pișcau, se strângeau, își cântau și jucau.

Ilie singur n'ar fi trecut printre ei pentru nimic în lume. În asemenea împrejurări foștii lui prieteni erau mai cruzi ca oricând, ca lupii în haită. Acum însă nu era singur.

— S'aveți noroc, le spuse Gheorghă, care era în partea lor.

— Bună ziua poftim!

— Sărut mâna!

— Am onoare să vă salut!

Și încă alte vreo câteva răspunsuri de acest fel răsunară imediat. Natural toată adunarea râdea.

— Au plecat domnii la „plimbare”, întrebă apăsând pe cuvântul din urmă, Ila lui Petcu, cel mai vorbăreț dintre ei.

— La bae mă, răspunse Toma lui Sfârluc. Tu nu știi că domnii îs călduroși?

Aruncându-și pe furiș ochii spre ei, Ilie văzu pe Măriuca roșie la față desprinzându-se de lângă Ila lui Petcu care o ținea de peste mijloc.

Undeva, în piept, s'a întins și a plesnit cea din urmă coardă din vioara atât de simțitoare a copilăriei lui Ilie.

ION IONAȘ

T R I P T I C P O E T I C

— GRIGORE POPA - EMIL ZEGREANU - ION MOLDOVEANU —

Poezia se refugiază în cadrul ei original, care este peisajul incantației singulare. Un colț de țărnam romantic, pentru contemplații provinciei, rodește adeseori firesc în comparație cu vacarmul obsedant al capitalei. — Nici publicul metropolelor și nici cel al uitatelor orașele nu participă mai mult decât chiar satul în horă sau colind la magica bucurie și durere a creației sau prețuirii operei de artă; dar talentul regional își simte solitudinea ca o obligație a individualizării, care pentru el apare fatală și binefăcătoare și ca o chemare spre expresia reprezentativului din sine și din văile natale.

Ca un protest sau ca o afirmare a valorilor iureșului finutal vin și azi energiile dezgăzuite în Ardealul de după unire să încerce a alimenta profeția de atâtea ori verificată că dintr'o părăsită Galilee se nasc ideile și înfăptuirile mântuitoare. Căci de fapt prin lașul cultural al Junimei sau printr'o replică, deșteptată azi a Craiovei, Cernăuților, Constanței, Timișoarei sau Clujului, dată centralismului politicianist de până mai eri, trăim în revirimentul sănătos al comporaneității. Aceasta și în virtutea repartiției biologice a firilor înzestrate și din pricina sentimentului moral al liniștei productive sau mai bine zis a luptei constructive, întărit în provinciile alipite în ciuda perspectivei destructiviste a războiului și revoluției. Ce altă semnificație colectivă are, de pildă, continuarea publicațiilor colecției „Abecedar” la Sighișoara, ale colecției „Thesis” la Sibiu, paralelă cu persistența altor edituri reviste și colecții de importanță „Paginilor Literare” dela Turda și a „Lanurilor” dela Mediaș sau cu înființarea Simpozionului la Cluj ori inaugurarea, în plină stare de concentrări și înarmări a colecției „Asociația scriitorilor Români din Ardeal”? Dar împrejurarea că numai Clujul a impus gustului cetitorilor versați, în anul curent, în afară de numeroșii esești și prozatori, trei cărți de poeme echivalente cu trei nume recunoscute dela început în constelația noii generații literare: Grigore Popa, Emil Zegreanu, și mereu regretatul Ion Moldovanu?

Bilanțul literar pe 1939 acordă cupa recunoștinței și aprecierii celor îndrept tot lui Miron Neagu, nu numai pentru autenticul lirism dramatic a spovadei lui Ion Vlasiu „Am plecat din sat”, premiat de Academie, — răsturnător ca tehnică și răscolitor ca intuiție a vieții, chiar față cu complecsiunea stilistică și fantastul adâncit până la grotesc din nuvelele servite anul trecut cu Hanul roșu de V. Beneș — ci în deosebi pentru „Cartea anilor tineri” a lui Grig. Popa, care aduce în fizionomia unei poezii cristalizate tot așa de

dens ca „Anotimpurile“ lui Em. Giurgiuca, dacă nu de originalitatea stranie a „Cântecelor de perzanie“ semnate de răsvrătitul Mihail Bentuc.

Nu se poate revedea întocmai cariera versului lui Grigore Popa, dar mănunchiul de acum se distinge, ca tot ceea ce a scris acest polivalent dar unitar spirit — prin realizarea variată, amplă și solemnă a unei tematici concentrate în una și aceeași atitudine de largă și organică adeziune la filiațiunea sensibilității autohtone, trăită și accentuată până la limitele tragice ale marilor destine creștinești. Luminișul templului lui de viziuni și înseninări este împrejmuit bucolic de pașiți, ogoare și crânguri, în care dăruirea proaspătă și sălbatecă a holdelor, poamelor și păsărilor încheagă o simfonie de sacrificii și năzuinți cari dor și chinue inima păgână și liturgică a poetului.

Mai tulburat și „vălurit“ după expresia proprie decât un James sau un Crainic, poetul nostru este viguros și tuluric, uneori aproape de Ștefan George, dar și la el plutește pretutindenes, în unison de culoare și ritm, ruga ierburilor și a mieilor priori ca un alin al tuturor tristeților umane.

Doar că în tonalitate, *Cartea anilor tineri*, transfigurează esclamativa cuminecare duminecală cu mai puțină umilință franciscană sau augustiniană într'un neastâmpărat dor metafizic, ogoit parțial prin încredere în forța revelatoare a artei, precum în Darurile poetului:

Tu ții în mâini izvoarele vieții
Izvoditor de raiuri și lumină
Din erburile lumii faci leacuri fără vină
Și din durere cântec de slavă sau furtună
Ca să răstoarne odăi robia cu arvună.

Ai vrea să fici viața un imn de bucurie
Și să cobori în lume albastra vecinicie.

În atâtea alte stihuri autodefinitorii sau slăvitoare ale tărâmurilor parnasiene (Țarina copilăriei, Cioplitorul, Sunt cel dintâi poet din satul meu, Din Țara de peste pădure, Indemn, Voi fi înalt ca steaua, Cântecul Huhurezului, etc.) revine sevos, dar cu limpezimea izvorului de munte și cu ploaia mănoasă a plugarului, durerea creșterilor lutului și a tainelor stelare, mirarea tuturor înmuguririlor dar și tortura săgeților tuturor îndoielilor îndreptate pe semnele depărtărilor. Urmărind descifrările și mărturisirile care le face natura poetului și poetul naturei, desprindem, pe acest drum de freamăt filosofic, un întreg ciclu — negrupat — *al durerilor grele*, al *flăcărilor trudei*, care incing sufletul închinat albastului zărilor (Durere, Tristeți, Duminecale, Atoli, Tristețe Metafizică, Creștem în Moarte, Veac Trist), potolite și stâmpărate în psalmi ce nu seamănă cu nicio manieră, dela cea davidiană până la cea argehiziană. Aici nu este căutarea divinității și a purificării din păcat, ci mai mult Divinul prezent în noi, imacularea ce se vrea conștientă și cu un sens revelat, nu tânjind cu schija „albului de ghioc“ în coapsă. Dealtfel, peste întreg volumul și fiecare poezie în parte pâlăie o

scântee de esență cerebrală, care se întâlnește de obicei în primele două rânduri ale unei poeme și impresionează ca un amnar binecuvântat cu vraja de iluminare a întregului, ce se succede în cel mai liniar mod de gândire, dar și în cel mai sugestiv procedeu de expresie neclasicistă.

Uneor, Grigore Popa apare numai poetul cântecelor rupte din miezul verii, care nu face decât să amplifice, în momentele de crescendo al strofelor, exclamația de încântare revelatoare a largurilor și profunzimilor existenței. Simți ușor, la prima lectură, acea intrare *tutta cum forte* în melodia interioară, care crește pentru a se pierde la marginile unui orizont deschis, înalt și lin, împărtășindu-se văzduhurilor. S'ar putea cita, în această ordine, multe poeme într'un vers, smulse din contextul acelor șire, scrise parcă pe coajă de mesteacăn, păstrând viul clorofilei și mustul cuminecărilor cu suflul panteist al lumii. Pentru exemplificare, dăm rostire câtorva esențe poetice; imbinări harice în care fiecare cuvânt e prin sine o destăinuire metafizică:

Am trecut desculț peste obrazul pământului,
Sărutând florile creștetul sfânt

(Seară lină, p. 49)

Voiu fi înalt ca steaua și singur ca durerea
Pe drumul care duce din lume către cer.

(Voiu fi înalt ca steaua, p. 51)

De treci pragul sfânt în casa aducerilor aminte
Găsești anotimpuri înflorite de mâna lui Dumnezeu.

(Sulețul casei, p. 57)

Auzi cum înfloresc merii sângelui
În noaptea asta albă de Paște românesc.

(Paște românesc, p. 62)

Peste culcușurile calde de sufarea animalelor
Bate vântul verde al mieilor priorii.

(Împriavărare, p. 60)

Culcat în frunzele așternute 'a scorbură
Nu simți jocul stelelor în geana ta lungă de spic.

(Zeu pădurei, p. 9)

Cu aceasta, nu ne închipuim că am spus deajuns despre modalitățile de sensibilizare utilizate de poetul nostru. Uneori numeroase imagini coloristice și de o sonoritate florală, care prinde ecoul creșterii svonurilor pădurii, răsfâng irizări ireale fără cea mai mică urmă de artificialitate, altele, cele mai simple personificări și comparații au o uluitoare rezonanță și dau glas și tălc tabloului cosmic, în care satul atât de mult cântat de alții își mângâie năzuințele subțil răsfățarea prietenoasă a soarelui. Iată, de pildă, crucea amiezii cu dublul ei sens de plasticizare, înfățișată abrupt sau în ritmuri de legănare campestră evocând toate mirurile princiare ale bașlinei:

Amiaza era naltă.
Lumina unduia risipă aurie prin pulberi de opale,
Ți-ai petrecut atunci prin părul-mi afănat
O mână înflorită de săbii voevodale
Și dorul meu atunci fără hotar în veac
De sfânta ta mărie deapururi l-ai legat.

(Țară, p. 7)

Nu știi dacă firul trăirii sau tălmăcirea ei în forme pline de mișcarea vieții este cea care contribuie mai mult la un efect estetic și *sotirologic* pe care-l deșteaptă „*Cartea Anilor Tineri*“, mai ales când pune accentul pe *Intoarcere*, *Insingurare*, *Imprimăvărare* și *Cuminecare* — titluri ce denumesc filonul crucial al viziunii poetului, care depășește o „tristețe neîntoarsă pe drumuri neajunse“, prin ancorarea într'un joc buiac ce prelungește copilăria și oficiază logodna pământului cu cerul, dincolo de eterna trecere:

Și-ascult mereu cum lucrurile cresc
Din lutul meu sărac spre lut ceresc.
(Sunt sărman ca lucrurile lumii, p. 28)

Culminație a acelei funcții a poetului, care „exerce dans le sens d'un élargissement de la conscience humaine à la mesure du ciel“ suferind comparația cu versurile universale ale genului, o constituie poema „*Insingurare*“:

Rămas-am, Doamne, 'nsingurat și aprins
De dorul stelei vinete de seara,
Tristețea pietrei, lucrurilor para
Sufierea gurii mele le-a cuprius.

Există o regăsire finală și conclusivă sub raportul atitudinii primordiale asupra căreia ar trebui să insiste oricine se ocupă de experiența particulară și generală a poeziei noi ardelenene, vădită la Grigore Popa într'un ciclu socotit de mine unic pentru viitor și pe care l-ași numi *al cuibului familiar*, germinativ de erotism pur (Vioară, Morgenstimmung, Ochi,) ca și de nostalgia, atașamentul ancenstral față de ograda părintească și de prietenii cu care prins de mâini ai pășit pe primele destăinuri ale țarinei. Icoana Mamei, ca simbol al dăinuirii slovelor biblice și al celor cronicărești, dar mai ales fizionomia ei umană îndurerată și totuș reazăm de seninătate (Sufletul Casei, Steaua Mamei, Mama și Răvaș), alături de Tata, Frate, Sora și Copilul, miniaturi tăiate în lemn de ușciori, rămân poate cea mai alasă și mai originală contribuție într'o direcție în care literatura noastră este până acum săracă. Prin ele și prin câteva poezii împânzite de aerul baladic al vremilor vevodale, credem că Grigore Popa face școală, cu toate că în general este greu de „asimilat“ și încadrat în ceea ce are mai bun și de prețuit.

*

Întâlnim, tot ca o confirmare a celor spuse despre atmosfera tinerei poezii ardelenene, în „*Către Țara Ochilor Mei*“ o strădanie de a se făgășui virtualitățile rurale pe planul unei semnificații de înaltă contemplație și nu meditație. Vibrează și aici un pateism și un impresionism peisagist în care fuziunea peisajului interior și a celui exterior merge până la a fi o identificare:

Sunt frate bun cu tot ce mă 'nconjoară,
Melcilor le ajut să-și poarte casa,
Furnicilor le duc sacii la moară
Și 'nvăț paianjenii să-și țese plasa.

Poetul apare aici ca rostuit pentru împlinirea poruncilor dlvi-
nității, dar spre o deosebire de Grigore Popa, Emil Zegreanu pier-
de prin bruscarea sarcerdotalului, recâștigând chiar prin încreștarea
inconștientă, irațională, a cursului vieții contemplative nedeslipită
de picturalul dinafară. El e poetul nopților cu sclipiri diamantice
de luceferi înfrăjiți cu focul haiducesc și cu ochii turmelor de oi.
Volumul lui e o descripție vizuală fără luminozitatea dimineților
duminecale, dar cu un caleidoscop de imagini colorate ce ne dă-
rue tablouri notaționiste, cu cele mai firești linii frânte și nu mai
puțin cele mai neașteptate. Este adevărat că se repetă pe sine în
notația nouă, cu tonalitatea tradiționalistă totuși, a pastelului sătesc,
dar reușește să-și închege și un ansamblu contrastant, în toate
sensurile, cu „anotimpurile“ unui Giurgiuca sau Șt. Baci, intitulat
„Surorile ‘Poetului‘“. Aici fără să fie idilic sau portretizant atinge
beatitudinea estetică în felul muzicii lui Bach stăruită de reapariția
sezonurilor imitând și intensificând leit motivele: „Primăvara-i sora
mea cea mică... Sora mea cea leneșă e vara... Toamna e sora
mea cea mai bogată... Iarna-i sora mea cea mai bătrână...“ În-
colo oscilează între recapitulări verbale căutate și îngrămădire de
ornamentație metaforică; alteori exploatează o alegorie până îi stoar-
ce prospețimea imagistică:

Câmpia se scoală din somn și cu o mână
Inlătură de pe ea pătura nopții de cărbune,
O ascunde în lâna oilor din stână,

BȘi chiamă ciocârliile la rugăciune

(Câmpia se scoală din somn, p. 7)

E prima strofă din volum dar nu singura în care regăsim ma-
niera uzată deja de a picta șerpuirea cărării în care se concen-
trează toată involburarea cadrului rural (Cărarea) sau „Ciobanul
tânăr“ subt ploaia de stele și odorări de rumene fetișcane, dacă
nu „Izvorul“ care:

Tâșnește din carnea muntelui ca dintr'o rană
Și-aleargă speriat sărind din stâncă 'n stâncă,
Pe umeri îi flutură 'n murmur cămașa de unde
Și îl sărută pe frunte zarea adâncă.

Iată-l identic cu sine, dar nu îndeajuns de inventiv în conti-
nua zugrăvire a serii ce „coboară printre căpițele de fân“, când
„pământul gângurește în somn ca un copil bolnav și mieii nopții
pasc raze de aur pe miriști“, când „câinii mușcă din tăcere ca
dintr'o pâine“ și „luna tresare însângerată“, iar „stelele țin sfat pe
crestele sure“. Urmăriți decâte ori se repetă până la banalizare în-
fățișarea motorică a lunii, această Beatrice demodată a poetului,
în imbinări verbale altfel destul de subtile „Luna surăde într'o fân-
tână și un trecător om scoate în găleată“, (Serală) „Și Luna peste
parcul de aramă își poartă îngândurată pasul moale“ (Orașul în
noapte), „Din geana de pădure crescută lângă sat în inserarea lină
se urcă 'n zarea luna“ (Din geana de pădure), „Luna ca un pai-
anjen sugă din inima fântânii“ (Florile cerului), „Luna cade în genun-
chi în mijlocul stâniei și pune mieii la țatele oilor să sugă (Peisaj)

„Luna-și sângerează fața într'un rug și o spală 'n grabă în apa din cișmea", (Brațe de întunec), „Luna se prinde de o salcie să nu cadă în fântână, aleargă apoi desculță prin lanuri de grâu" (Inima Drumului).

S'ar putea spune că Emil Zegreanu închide în scris staticul nopții și trage trei linii expresioniste — lună, deal și sat — pentru-ca prin antiteză să anine prin mișuneala umbrelor și găzeler nopții, sporind tainele ei. De fapt el rămâne poet mai mult prin contemplarea misterului inserării, fără ca să pătrundă straniul revelator al miezului nopții, căci ceea ce s'a botezat „le sens de lanuit" la Zegreanu e mai mult un poem în proză cu nuanțe și scăpări pur vizuale. De aceea originalitatea din „Către Țara Ochilor Mei" este în primul rând imagistă — deși disparat — situând un talent remarcabil de improvizatie, dar nu de meșteșug conștient, ceea ce n'ar fi o scădere, dacă nu ar fi în joc o fluență ușoară a sentimentelor, care nu corespund cu gravitatea răsunetelor emotive ce le deșteaptă întunerecul și firmamentul temperamentelor de amplă înzestrare. Credem că Emil Zegreanu va răzbate prin cele câteva pasteluri centrale, trecând peste reminiscentele din Coșbuc și și Șt. O. Iosif, dacă accentuează acea simpatizare cu întreg cosmosul, în respirații de cadență încetinită, dar mai nestingherită de construcții căutate, căci aici descoperim un ton și o intuiție proprie. Ar fi de amintit ca un quazi fericit pas în adevărata poezie, poema *Liniști de Cicore*:

Cirezile de vite par scame de nori coborite prin văi
Soarele umblă pe dealuri ca un arici de aur,
Pe umezi de sălcii spânzură zdrențele inserării
Și într'un lan de trifoi se lasă din sbor un graur.

Subiectivismul final al acestei poezii, în care artificii e acoperit, iese mult din nota parnasianismului obiectivist al volumului, și ne obligă să întrezărim o evoluție sens și expresie, spre lirismul frământărilor intime. Poate dela găngurelile adolescente din „Chemare", Emil Zegreanu va trece rapid la gălgăirile ardente, ce nu sparg contemplativitatea dar dărămă modul aproape străin de noi al elevațiilor sale. Poate pe linia sprintenelii ritmului popular, întrebuițat cu succes în „Cântecul grâului" și „In scrânciobul lunii", Emil Zegreanu să-și afle un ritm individual.

* * *

Ion Moldoveanu este poetul dela care ne așteptam la un „sbor peste ape" ca o plutire senină spre insula „EUTHANASIOS", cu întoarceri de tulburătoare voluptate spirituală spre efuziunea omului ce s'a întâlnit cu Dumnezeu și fericirea. Dar era scris în destinul lui scurt și crud să lase, înainte de prăbușire în hăurile fără ecou ale neființei, numai urme sângerânde de talent ce se înalță spre răstignire între blestemul cerului de foc și de nesfârșitul valurilor de jos. Poezia lui vrea să fie o victorie asupra vieții și morții deopotrivă, dar e mai mult o utorare a patimilor pământesti prin acceptarea durerii din tremurarea astrilor, ca un sens pece-

fluit al existenței și un mijloc de rară cunoaștere.

Un lirism abstract, cu diversele etape de intuiție și accent, leagă între ele cele patru cicluri: *Ev Pur*, *Schimbare la Față*, *Fată de Dealuri*, *Sbor peste Ape*. E vorba de un colier cules dintr'un material bogat și variat, în care există o oscilație între visata poezie pură, ermetism și sesizarea sculpturalului eleat. Se cristalizează aici o viziune elegiacă asupra definitivului sfârșit al tuturor lucrurilor, dar nu transpiră desnădejdea neogoiță al naufragiului pe o mare moartă, ca la Bacovia, ci mai de grabă intonația solemnă, cu iz de înțelepciune antică, a aceluia ce își topește în vers pilduitor și ultima picătură ce i-o mai îngăduie eroziunile ftizei. La început o tărie resemnată, apoi renaștere în iubirea de tot ce-l înconjoară, ca la sfârșit despărțirea să fie împăcată sau ca un regret lung ce se termină în dorul de împrăștiere al ființei. Totul sub semnul religiei frumosului și a unui univers personal tălmăcit într'o ritmică și mai personală :

Paserile, amintirile, anii,
Trec cu lacrimile Anii.
Sunt tot mai grav m i înțelept,
Decând un semn și nu dela oameni aștept.

Punctul de rezistență al creației sale rezidă în puterea de rezonanță logică și profund afectivă — totodată — a motivelor sale funebreale, căreia parcă i-a găsit muzicalitatea esențială. Un studiu de amănunt asupra poeziei morții nu l-ar putea exclude pe Ion Moldoveanu din categoria aceluia care au surprins în ei toate schimbările la față ale sufletului începând cu pregătirea de inserare :

Ne adâncim în noapte și poveste
Cu fiecare clipă care vine,
Purtăm în suflet valurile line
Ce curg cu tot ce-a fost și nu mai este.

Spre curgerea eternă mergem .goi
Cum gol e prințu'n maestos cavou
De dincolo de timp și noi.

(Poem. p. 14.)

și oprindu-se la obsesia strivitoare a amarului rămas bun ce trebuie să-l spui mamei, satului, țării, prietenilor, primăverilor și toamnei, Măriușelor, trăindu-și amurgul cu anticipare ca pe o intrare pe o poartă nevăzută :

Ca și unda Someșului Mic
Lin voi trece calea către dric
Și discret m'oi presăra în drum
Ca uu cântec ori ca un parfum.

(Pământoasă trecere, 55).

Până când va scoate în cântec de lebadă (Moartea Poetului, Requiem, Înaltă destrămare, Ultimă dăruire) o minunată expresie a dorului de moarte, poetul poposește pe marginea tuturor melancoliilor fără putință de vindecare (Cântec pentru vis nespun, Cântec Stelar, Tristeți în Burg, Popas în primăvară, Luntrea stă la mal, Pe țărnuț ars, Estompare etc.)

Cine știe tristețile toate,
Cele din adâncuri de pe ape,
Tristețea pruncului abia născut,
A cavalerului în za și scut?
Tristețea delfinului din pure mări,
Orî pe a arborelui cu brațe întinse în zări?

(Poem.)

Mamă, mâna ta și cerul ochilor,
Lanul stelelor și ploaua snopilor,
Cântecul de clopot al amiezii,
Apele, pădurile și iezii
Și Măriuțele de iarbă și omăt
Jale mi-i cum n'o să le mai văd.

(Înaltă Destrămare.)

Ilustrativă pentru năzuința de a închide „în vers ca 'ntr'un sicriu“ o lume de vise și ademeniri trecute este poezia „Valuri“, accesibilă marelui public, ca și „Crepusculară“ și „Estompăre“, drept introducere la „Prohod“ și „Călătorie“ și la pristăvirea eroică din „Dumineca Mare“.

Ceeace va dăinui peste căderea de Icar a lui Ion Moldoveanu este tocmai cântecul lui de risipire în neant, dela clipa când aruncă lira covârșit:

Azi nu mai cânt. În trecut
Arunc ultima carte
Peste viață și moarte,
Inchise cu lacăt.

Dacă o comparație este posibilă, între cele trei volume prezentate, ea trebuie făcută sub raportul viziunii personale a poezilor, întrucât inovațiile lexicale nu impun deocamdată pe niciunul între „reformatorii“ tehnicei poetice. De semnalat însă că nici unul n'a crescut în umbra vreunui poet străin, ci fiecare sub zodia proprie și cerul poeziei ardelenе, împlântând un steag pe crestele înalte ale literaturii de azi.

T. L. VALEA.

V E G H E

Mărunt macină moara, cu piatra ei de veci,
Grămezile de clipe, de sânge și de lut.
Pierdută e nădejdea albastrelor poteci,
Și punțile se surpă întinse spre trecut.

Cătătoria noastră e noapte fără zare,
Ne sângeră piciorul pe pietrele pustii,
Furtuna ne sfâșie cu umedele-i ghiare,
Răniți și orbi ne azvârlă pe pietrele pustii.

Veni-va odată din cerul așteptat
Un roi de îngeri sprinteni cu săbiile de foc,
Cosașii de lumină în lanul de păcat
Intra-vor fulger neted cu tainicul lor joc.

Să văd fețele voastre, albi crainici, nu'ndrăznesc.
Ca spinul ce se pleacă la margine de drum,
Mi-e inima bătută de vechile furtuni.
Dar mâna de lumină pe frunte mi se pleacă
Și toată veșnicia în aur o îmbracă.

LETIȚIA PAPU

PRIMĂVARA ASTA

Nu-i primăvara asta ca alte primăveri
Cu soare mult în praguri și bucurii depline;
Ne-apasă greu în suflet păcatele de ieri,
Pe-aproape stau la pândă flămânde de jivine.

Și vântul dimineții când trece peste brazi,
N'aduce din străfunduri tumult de viață nouă;
Colorile din câmpuri par tot mai șterse azi
Și pasărea-i bolnavă de liniște și rouă.

Nu-i primăvara asta ca cea de-acum un an
Și cine știe însă cum va fi cea de mâine...
Mereu ne chiamă drumul spre neștiut liman
Și vremea ne gonește, cum ai goni un câine.

CĂTRE ȚARA MEA

Urc mereu, mereu cobor ;
Către țara mea de dor,

Către țara mea de vis,
Unde sufletul e 'nchis.

Ci mi-e drumul greu și lung,
Nu știu când am să ajung ;

Nu știu când voi înopta,
Suflete, în țara ta.

Poate n'ai să mă cunoști
C'am să viu cu multe oști,

Cântecele să le-adun,
Pentru veacul nou și bun.

DIMITRIE DANCIU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PASTEL ARDELEAN

Cu grinda serii trasă pe gene,
Clujul se culcă morocănos,
Feleacul cântă'n fluer de os,
ortac tristețelor ardelene.

Inima Clujului nu are pernă,
Iancu trece nărod ca năluca,
numai codru-i înțelege suca,
cerul e numai floare de luțernă.

Voevod întristat ca un Christos,
leagă-ne în coaje de cireș rana,
sau jacă pestecreeri ardeleana,
de n'avem răsărit mai luminos.

NICULAE RUSU

VECINII

Câți trec peste Săcastru, se opresc la încrucișarea cărărilor, de pe muchea acestuia, ori din care parte ar veni, și din bătaia vântului care nici când nu conținește pe această muche de deal, își prospătează răsuflarea ostenită de urcuș.

La câteva svărlite bune dincoace de deal, cum vii dinspre sat, încep hodăile oamenilor mai înstăriți, cari și au ridicat case și grădini în tablele lor de moșie.

Natea, bătrănut și-a făcut cel dintâiu casă în spre sat, apoi dincolo de grădina lui, vine Simion, pe locul cumpărat puțin înainte de războiu, dela groful; mai în jos Nistor, Moldoveanu, și alții, în rând, până dincolo de Mănăstire.

După moartea bătrânului Natea, feciorul său Ioan, care luase cu Susana o tablă întreagă de pământ, lăsând casa din sat a luat locul bătrânului. Ia hodaie. Susana o poamă uscată din Țicud, cum s'a văzut găzdoaie pe toată moșia Nații, a început să poruncească la toată lumea, și să nu mai vadă înaintea ei altceva afară de pământ și bani.

Copiii erau mari acuma. Ion de grija rea era slăbit și năuc de cap, ascultând la poruncile Susanei ca și când ar fi găsit zadarnică în lumea asta ori ce opunere din partea lui.

Câte odată, când îl răsbea, simțind cum îi se uscat vinele sub gulerul negru și soios al cămeșii, isbucnea și el, pentru a tăcea după prima explozie a Susanei.

— Ieri nu, azi nu, mâine iar nu, apoi când îi face și tu odată o fiertură. că mi-s'au uscat înghițitorile; Nu vezi că abea ne mai împletim picioarele peste dealuri, arde-le-ar focul de dealuri să le ardă că mult trebuie să le mai suim. Și-apoi vezi la aștia a lui Simion, că toți parcă-s crescuți în rădăcină de goron, dacă se hrănesc bine.

— Lasă-i să se hrănească. Ce alta au ei pe lumea asta, afară de pită albă și pancove? Da noi, cine are atâția bani în sat ca noi, că putem cumpăra toată valea asta până la Sânger.

— Și apoi ce-i dac'o cumpărăm; crezi tu că atuncia'om mânca și noi ca oamenii? Nu mai cred cât trăesc, că ai fi în stare să mă scoți din mălai o săptămână și pită de secară, altă săptămână.

Fiertură, până ține Dumnezeu lobodele și șălătuțele încă mai trece, dar de toamna până primăvara, vai de noi, cu toată găzducia noastră.

— Ți-o intrat să vede iar turbarea în cap, Ioane. Ori ai prins cu nasul vânt dinspre vecini. Apoi să știi să nu-mi bați capul toată ziua cu de'stea că iar se bagă baiu între noi, auzitu-m'ai tu?

Ion, se uită lung spre casa lui Simion, apoi își pironi privirea spre pădure și nu mai scoase o vorbă.

Susana, pornită odată pe mânie, arată că este o Țicudeană rea de gură, și nu se mai oprea câte o jumătate de zi. Incepea

totdeauna dela averea părinților și neamurilor ei, dela „tablele“ de grâu și porumb, până la caii și boii din grajd, și până la turma de oi de pe coastă. Când vorbea, i se întuneca înaintea ochilor și nu-și mai da seama pe ce pune mâna, ce strică, sau în ce lovește. Până și cu degetele picioarelor, negre și scorfoase, ca făcute toate dintr'o iască de salcâ, scormonea pământul. Ca purtată de un ne-curat, fugea prin ogradă de-i fluturau zdrențele după ea. Acuma, la cincizeci de ani, umbla tot cu rochiile din vremea fetiei. Când se pornea pe mânia, mai ales pe mânia asupra lui Ion, pentru că acesta cerea de mâncare, se aprindea toată casa. Porcii se opreau din guițat, rațele fugeau găgăind ca de uliu, lăsându-și penele în fugă, iar câinii legați de coșerul de cucuruz, cu ochii roșii de durere de cap din cauza foamei, se târau cu lanțul după ei, sub grinzile coșerului. Parcă se oprea și vântul și apa în loc, de gura Susanei.

Dacă unul dintre copii, rămânea înlemnit lângă vre'un ușcior de casă ori bucatărie, tunet și fulger îi suna în urechi și i se năzărea în fața ochilor.

— Tu ce-ai înlemnit aci, ha? Îți trebuie și ție pancove? Nu vezi că mori porcii în coteț ș' n'are cine le strânge un „cenușer“ de holbură. Copilul pleca ochii să nu se întâlnească, cu ei Susanei, lua cenușerul de pe târnaț și pornea pe după casă, către cucuruz după holbură.

Când toată suflarea, era opărită cât cuprindea glasul ei, Susana se opăcea, roșie vânăată de mânia. Se uita către casa lui Simion, apoi strângând pumnul ca pentru a lovi, striga cu glas înecat, să fie auzită de ai ei, dar nu de ai lui Simion: „mâncare-ați jar și foc să mâncați, că odată cum mi-ați mâncat sănătatea, mi-ți lua și zilele.“ Apoi se ducea în dosul casei și se trântea jos cu fața pe iarba roasă de sub cireși.

Războiul era sfârșit. Pisica se cobora din pod, rațele se aciuiiau iar pe troscotelul de lângă târnaț, câinii ieșeau de sub coșer, iar porcii începeau să guițe de foame.

Ion ieșea din șură, unde sta tot timpul furtunii pe o talpă de hâmbar, și se uita roată prin ogradă. După mișcarea viețuitoarelor știa că Susana îi dusă undeva de-aici și că vântoasa a trecut.

Adecă, a trecut cel puțin pentru ei, pentru ai casei.

Susana odată pornită pe mânia, nimeni n'o putea opri până nu isprăvea și cu vecinii. Trebuia totdeauna să le spună și lor ce are pe suflet, de ce rabdă ea atâta în casă, și că ei, sunt tot ne-cazul casei. Ei, cu mâncările bune, în care înoată, cu toată sărăcia lor.

Dinspre Simion, vântul aducea într'adevăr un miros plăcut de ceva prăjituri. Cum sta în grădină înneacăndu-se cu aerul din iarba pârjolită, Susana simți deodată, mirosul blestemat, adus de un val de vântoase.

Între casele celor doi vecini, aproape de șanțul ce le despărțea grădinile, și-au făcut fiecare câte o fântână cu cumpănă. Simion care se mutase aci mult înaintea Ticudenilor a făcut-o cel dintâi, ieșindu-i o apă cum nu se găsea în tot satul mai bună.

Când s'au mutat aici ai Ticudeanului, aceștia au cărat câțeva vreme apa de băut dela Simion, până când i-a intrat Susanei în cap, că, nu-i bine să-și facă de lucru cu sărăntocii.

— Ne-om face și noi o fântână, că, de ce să ne legăm de ei, și să ne trezim într'o bună zi că pentru apa lor ne cer bani împrumut, ori zile de lucru cu boii.

Zis și făcut. La zece pași peste șanț și-au săpat și ei fântână. Cum s'a întâmplat, cum nu, dar apa din fântâna lor era sălcie și cu gust rău.

Atunci i-a intrat Susanei în cap, că apa care merge la fântâna lui Simion tot numai din dealul lor poate merge, deoarece acesta stă mai jos decât ei. După ce s'a gândit câteva zile ce-i de făcut, mai ales văzând că la fântâna lor n'a ieșit nici un izvor bun, l-a pus pe Ion să sape alt-le două trei fântâni din loc în loc în spre deal, pân'a prinde izvoarele ce trag la fântâna lui Simion. Într'o săptămână în lungul șanțului, ai Ticudeanului săpaseră patru fântâni tot la câțiva pași una de alta. Izvoarele bune însă, p'că veneau dinspre vale, căci după toată truda, nu le-au putut prinde.

În vremea cât săpau, gândindu-se că n'o să mai aibă nimic de cerut dela ai lui Simion, i-a oprit pe aceștia să mai treacă peste grădina lor, pe cărare. spre sat.

— Să nu vă mai văd pa aici, — striga Susana — să nu vă mai văd că-mi bătuți pământul, mă, voi, care ați fost în stare să faceți făcături numai să ne strângeți toate izvoarele de apă bună. Acuma-i gata cu apa noastră, atâtea fântâni facem până găsim și noi, și-apoi unul să-l mai văd trecând pe dinaintea casei mele și-i rup picioarele.

Sbârciturile de pe față i-se destindeau acum lăsând să-i iasă la iveală ochii mici de un cenușiu spălăcit. Vorbind îi strângea între gene nelăsând mai mult loc vederii, decât o lamă de cuțit, sau îi deschidea mari, strângând cu fruntea așa încât din crețele orizontale își scotea între ochi, niște dungi verticale de un deget.

Cu amenințările însă, n'a făcut nimic, deoarece în patru fântâni după oaltă le-a ieșit tot apă sălcie, bună numai pentru vite.

Văzând aceasta Susana, l-a trimis pe Ion la vecini să le spuie că ea a făcut numai o încercare cu ei să vadă dacă se supără ori ba, dar nici-decum n'a vrut să creadă răul ce l-a spus despre ei. Iar cu o cale să amintească printre altele că așa cum duc ei apă de băut de atâta vreme din fântâna lui Simion, doar n'o roade acesta și familia lui cărarea din grădina lor, și deci să umble mai departe pe-acolo, că oricum pe la pădure fac prea mare ocol pentru ca să ajungă în sat.

Ion s'a dus, și a vorbit tot ce avea de vorbit. Simion n'a răspuns la nimic, cunocând pe Susana bine și de mulți ani, iar lucrurile s'au depănat mai departe ca și până acuma.

Pacea nu era demult făcută, când Susanei îi veni așa ca din senin de sfadă. Simțind mirosul, se repezi înfuriată la fântână. Scoase o găleată cu apă, o puse pe marginea coșului fântânii, apoi strigă, cât putu mai tare:

— Măi Simioane, hai afară mă! Iar când aceștia apărură cu toții la colțul casei, temându-se că s'a întâmplat înec sau foc: — Uitați-vă la mine mă, că beu și nu mi-i nimic, și să știți că decuma înainte ne-om deda cu apa noastră, și-apoi oi vedea eu pe unde își mai trece către sat.

În vremea asta, ai lui Simion, plecară dela colțul casei unul câte unul. Când se trezi Susana singură, furia se întefi.

— Stați numai că vă aduc eu să mă ascultați — și se răzîmă de coșul fântânii, apoi țipă — foc, arde cohea lui Simion, foc..!

Și într'adevăr cât ai bate în palme toți erau în grădină, unde se uitau înspăimântați, fără să știe dacă arde ceva, ori a înnebunit Susana Ticudeanului.

Aceasta însă, râzând mulțumită, oarecum:

— Dacă nu acuma, o să ardă odată și-odată de atâtea amar de palanete și plăcinte ce coaceți în ea. — Apoi fluturându-și cele 4—5 fuste prin care se vedeau poalele, se îndreptă spre casă, mulțumită că și-a bătut joc de ai lui Simion.

* * *

În Cășlegi, Iordan trebuia să se însoare. Pe la începutul lui Martie, mergea că'ană și trebuia să-i fină cineva locul în postată. Insurătoarea lui încă trebuia să fie cea aleasă și poruncită de acasă.

— O găzdoaie. Auzitu-m'ai? O găzdoaie și urâtă să fie, da bățar să aibă Ciosăg, căcuna săracă și să fierca soarele tăt n'o pri-pășesc pe lângă casă.

— S'o găsești Dta mamă ca să nu-mi bagi de vină toată viața, că eu oricum a-și găsi-o tot nu-i pe placul Dtale.

Ti-i insura cu Ana lui Buțurcă. Îi fată cu vază și de omenie. Și-apoi puțini oameni ară prin-prejurul ăsta cu două pluguri de patru boi ca tată-so, și are și casă în inima satului.

— Doar Ana-i credințată, mamă, cu feciorul Cojocarului.

— Da nu i-o las la mormendea ăla să știu că-i dau foc la casă. Când o vedea Ana ce avem noi, și mai ales tată-s'o, n'o mai dă după altu în sat.

Povestea aceasta era aproape veche. Acum însă câjlegile erau aici și treaba trebuia isprăvită. Iordan dăduse de câteva ori târ-coale Anei, dar ea îi râse în nas.

— Cum să nu; că m'oi băga slujnică la bunătatea de mumăta.

Iordan înghițea vorbele pe care le știa drepte ca lumina zilei, și nu spunea acasă nimic de teama să nu zică Susana că el a stricat toată treaba.

Într'o dimineață de Duminică, Susana se împopoțoni cum crezu ea că-i mai bine, intră în casa dinainte și ieșind după câ-tăva vreme de aici cu șorțul încărcat și bine prins în șolduri, porni spre sat.

— Cu șurțul ăsta de bani oi face pe fata lui Buțurcă să plângă de dragul casei mele — se gândea singură urcând dealul Săcastrului.

Din marginea satului a luat-o pe după casa Curtului, a trecut apoi în lungul cimitirului și coborând pe lângă Buna, s'a oprit lângă grădina Buțurceștilor.

Un copil ieși fluierând din grajd.

— Ilie, mă Ilie mă, acasă-i Ana?

— Acasă.

— Ia zi-i să vină pân'afară.

Copilul intră și după câteva clipe apăru Ana. O figură cu fața trasă dur, în linii galbene-cărămizii, și cu părul roșiatic. Moale la pas și cu o privire tulbure și nehotărâtă din ochii albaștri spălăciți. Când o văzu pe Susana în dosul pălantului, un tremur plecat din sân îi făcu umerii obrazilor să se schimbe într-o culoare verzuie, iar în colțul buzelor simți ceva apăsător.

— Da ce-i lele Susană?!

— Hai un pic mai încoace să te întreb ceva.

Doar întreabă-mă și de acolo, că nu te aude nime.

În timpul vorbelor însă, ștergându-și mâinile în șurț, se apropie de pălant.

— Uită-te aici Ană. — Și zicând, își desfăcu dela șolduri cele 2 colțuri ale șurțului, lăsând să se vadă șurțul aproape plin cu bani de toate sclipirile.

— Ii vezi? Toți vor fi ai voștri dacă te măriți cu Iordan.

Ana rămase înlemnită. Vedea negru înaintea ochilor și buzele parcă i-se înclășaseră cu atâta putere încât abia putu să articuleze câteva vorbe, când se întoarse amețită spre casă.

— Mănca-ți banii. Măncați-vă banii, că știe toată lumea cine sunteți! — și fără să mai prindă o vorbă de a Susenii, dispăru în casă.

În drum, un singur gând o rodea, și anume că asta tot dela Simion pleacă.

Ajunsa acasă, nu scoase toată ziua nici o vorbă.

În noaptea aceea când toți vecinii se adunau să stingă focul dela casa lui Simion, Susana a dormit mai liniștită ca de multă vreme.

VASILE I. RUSU.

TEORIA CRITICĂ A LUI TITU MAIORESCU

Prin profesorul Suttner dela institutul Theresianum din Viena, Maiorescu a înclinat încă din tinerețe spre teoriile estetice germane. Pornind dela psihologismul filosofiei lui Herbart în lucrarea *Einiges Philosophische in gemeinfaslicher Form*, ajunge la anumite concluzii ale hegelianului Feurbach. Aprofundarea tezei acestuia n'a făcut decât să-i pregătească drumul spre gândirea europeană dominată în acel timp de curentul idealismului, care în locul vechilor teorii a căutat să ridice estetica metafizică absolută, după care frumosul există în lumea ideală a esențelor pure.

Metafizica idealismului german tindea să echivaleze Absolutul cu Ideea.

Schelling, pornind dela dualismul kantian, admitea contopirea Spiritului cu Natura și concepea Absolutul ca o identitate a gândirii cu viața. Pentru că dintre toate drumurile care duc la cunoașterea lui, arta redă mai bine ideile platonice, ea ajunge mai ușor la arhetipurile lucrurilor, Schelling a conceput frumosul ca un organ al Absolutului.

În sistemul gândirii lui Hegel arta, ca și celelalte ramuri ale culturii, exprimând adevărurile spiritului absolut, are rădăcina în același „sol” ca și religia și filosofia. Conținutul lor este același: *absolutul*, dar ceea ce le deosebește e numai forma în care ele se obiectivează în conștiința umană. Privită ca mijloc de cunoaștere religia este *reprezentare*, filosofia *gândire liberă*, iar arta „la connaissance immediate et par consequent sensible, une connaissance ayant l'aspect et la figure du sensible et de l'objectifs mêmes où l'Absolut devient l'objet de l'intuition et de la sensation,¹⁾ iar în altă parte: Si le Beau artistique exprime lui aussi le Suprême d'une manière sensible et le rapproche ainsi du mode d'apparition de la Nature des sens et des sensations”,²⁾

Frumosul fiind idea, arta, ca și religia și filosofia, nu este decât un mijloc de manifestare a *adevărului*, căci ideea este totdeauna adevărată. Frumosul se deosebește de celelalte domenii prin felul în care obiectivează adevărul în conștiință. El se încarnează într'o realitate exterioară, apare într'o îmbrăcăminte sensibilă. Este deci aparența sensibilă a ideii — „das sinnliche Scheinen der Idee”.

Frumosul conceput astfel de Hegel ca idee a Absolutului, are o existență deasupra materialității, o existență metafizică și este înzestrat cu o *mișcare*, prin care el se materializează îmbrăcând diferitele forme ale artei prin procedeele *tezei*, *antitezei* și *sintezei*. Frumosul literar constă în materializarea ideii în imagini sensibile. Artistul prin creație nu face decât să elaboreze acest proces, iar

¹⁾ Forlesungen über die Aesthetik, vol. I p. 129 (Citat de V. Basch: Des origines et des fondements de l'esthétique de Hegel. Revue de Méaphisique et de Morale, 1931, p. 340.

²⁾ Idem V. Basch p. 358.

cuvintele nu sunt decât semnele prin care el se exprimă.

Hegelianismul este unul din elementele de bază ale esteticii lui Maiorescu.

„Poezia, spune el, ca toate artele este chemată să exprime frumosul, în deosebirea de știință, care se ocupă de adevăr. Cea dintâi și cea mai mare diferență între adevăr și frumos este că adevărul cuprinde numai idei, pe când *frumosul cuprinde idei manifestate în materie sensibilă*. (Critice I, p, 13).

Exprimând ideile pe care idealiștii germani le-au identificat cu adevărurile spiritului absolut, arta reprezintă obiectivarea în conștiință a unor valori de existență realizate în expresii estetice printr'un anumit material. Sculptura își taie ideea în lemn sau în piatră, pictura și-o exprimă prin colori, muzica prin sunuri. Materialul sensibil al poeziei se cuprinde în conștiința noastră și este alcătuit din imaginile pe care le deșteaptă cuvintele poetice în fantazia cetitorilor.

Intreaga școală idealistă a lui Hegel, F. Th. Vischer, N. Hartmann, susține că rostul limbajului este de a trezi imagini. Schopenhauer definește poezia ca arta de a pune în joc imaginația cu ajutorul cuvintelor. Acestea constituie materia primă a poeziei și ele nu sunt numai sunete muzicale, ci și semne prin care artistul comunică o idee, îi dă o reprezentare intuitivă prin imagine deosebită de aceea a conceputului logic. Dacă vocea animală nu servește decât pentru a exprima anumite trebuințe, cea umană servește *cunoașterii*. O limbă e operă de artă numai în măsura în care ușurează *apercepția ideii*.

Astfel teoria cunoașterii vine să explice pentru ce arta poetului constă în alegerea imaginilor. Greutatea creației poetice este tocmai această alegere a cuvintelor care vor putea reproduce în imagini forma sensibilă în care se încorporează ideea, în întrebuintarea unui limbaj predominant de funcția lui magică, un limbaj care să cuprindă limba interioară a artistului.

Printr'o cunoaștere a acestor principii Maiorescu stabilește condiția esențială a poeziei: „Prima condițiune materială sau mecanică pentruca să existe o poezie în genere, fie epică, fie lirică, fie dramatică, este ca să deștepte prin cuvintele ei imagini sensibile în fantazia auditorului”. (Id. p. 14).

Dar elementul material al cuvintelor, acela care reproducea imaginea sensibilă din care ele s'au născut, se pierde prin generalizarea pe care funcția logică o impune limbajului. Procesul de abstractizare, prin care cuvintele devin noțiuni înlătură pe rând toate semnificațiile concrete care altă dată intrau în accepțiunea lor. Prin procedeele artei sale, artistul va trebui să sensibilizeze gândirea prea abstractă a cuvintelor redându-le sensul magic pe care întrebuintarea zilnică li l'a răpit. Pentrucă spiritul uman prin structura lui nu poate să se lipsească de imagini, scriitorul va trebui să caute totdeauna expresia caldă, colorată, concretă.

Mijloacele de sensibilizare, pe care poetul le întrebuintează pentru revelarea sensului adânc al poeziei, costau în anumite par-

ticularități ale stilului care dau cuvintelor o mai mare putere de intruchipare poetică. Cele pe care le stabilește T. Maiorescu sunt: a) alegerea cuvântului celui mai puțin abstract, b) întrebuintarea adjectivelor sau a epitetelor ornante, c) personificarea, d) comparația și e) metafora.

Dr. Tudor Vianu observă că, prin această concepție de evocare sensibilă a obiectului, Titu Maiorescu se găsește în spiritul unei vechi tradiții estetice.

Încă din antichitate Simonides credea că poezia este o pictură vorbitoare. Lessing adăuga ca scop al artei aceeași evocare sensibilă a obiectului.

Schopenhauer ca și ceilalți idealiști admitea că arta scriitorului constă înainte de toate în alegerea imaginilor, deaceia aduce o aspră critică aceluia care preferă metaforelor expresiile abstracte. Prin metaforă scriitorul scoate din generalitatea abstractă conceptele din care va turna concretul, individualul, reprezentarea intuitivă. Gândirea se exprimă prin stil ori fără metaforă, nu este un stil bun.

Oprindu-se la interpretarea epistemologică pe care idealiiști germani au dat-o artei, Titu Maiorescu susține că poezia caută să rezolve problemele universale pe calea sensibilității. Toate obiectele gândirii omenești există pentru noi numai într-un cânt simțim ceva pentru ele deaceia; „ideia sau obiectul exprimat prin poezie este totdeauna un simțământ sau o pasiune și nici odată o cugetare exclusiv intelectuală sau care se ține de tărâmul științific, fie în teorie, fie în aplicare practică. (Id. p. 34.) Activitatea științifică nu dă o soluție definitivă sufletului omenească pentru că ea provine dintr-o sete de cunoaștere care nu poate fi nici odată satisfăcută în întregime. Efectul unei cauze este totdeauna cauza altui efect. Spiritul uman împins de forma apriorică a cauzalității se urcă și se coboară pe scara timpului către nemărginit ne având nici odată un repaos sau un sfârșit, căci prima cauză și ultimul efect sunt refuzate totdeauna minții omenești. În mijlocul acestor fluctuațiuni ale inteligenței arta se stabilește ca un liman de adăpost. Ca o mângăere bine făcătoare ce așează liniștea în locul agitației, arta și poezia mai întâi este *repausul inteligenței*. „Ea prinde atenția neliniștită și agitată spre infinit și înfățișându-i o idee mărginită în forma sensibilă a frumosului îi dă liniștea contemplativă și un repaos intelectual. Poezia în special trebuie să ne decline spiritul dela înlănțuirea fără margini a nexului cauzal să ne manifesteze idei cu început și cu sfârșit și să dea astfel o satisfacțiune spiritului omenească. (Id. p. 38.)

Poezia există pentru noi numai într-un cânt ne poate atrage și interesa prin plăcerea estetică de aceea prima ei condiție ideală este să fie înțeleasă, să vorbească în conștiința tuturor. Numai sentimentele și pasiunile îndeplinesc această condițiune pentru că numai așa sunt profund umane. Ocupațiunile științifice se mărginesc la o minimă parte a publicului și nu au o valoare intrinsecă ci una în funcție de interesul trecător pe care îl prezintă pentru societate la un anumit timp. Numai sentimentele și pasiunile sunt

actele de sine stătătoare și sunt obiecte prezentabile sub forma limitată a sensibilității. Poezia care va trata subiecte științifice va rămâne neînțeleasă și nu va putea frânge valul timpului pentru a rămâne moștenire generațiilor următoare.

Cunoașterea metafizice absolute l'a dus pe Maiorescu la o concepție estetică după care frumosul există în lumea esențelor pure iar contemplarea lui ne scoate din interesele practice ale lumii și ne înalță în lumea ficțiunilor ideale.

În soluția epistemologică pe care Kant a dat-o în sistemul lui de gândire *lumea există numai în raport cu spiritul nostru*. Lucrurile nu pot fi cunoscute decât în măsura în care ele pot fi cuprinse în tiparele conștiinței noastre, adică numai ca fenomene.

Schopenhauer trece peste această limită a lumii ca reprezentare și cercetează lucrurile netransformate de spiritul uman, așa cum sunt ele în sine, ca numene. Existența lucrurilor în sine este susținută de o voință de a trăi, care se obiectivează în ele cu prețul celor mai mari suferințe. Principiul metafizic al universului singura lui realitate, adică absolutul, este această voință irațională care subordonează inteligența. Eliberată din lanțurile de sclavie ale voinței, inteligența geniului prin contemplația artistică ajunge la o cunoaștere pură a realității la *ideia platoniciană* care este esența ultimă a existenței. Contemplația pură înlătură ultima fărâmă de voință și într-o încercare de salvare din suferință artistul se depersonalizează prin extaz pentru a ajunge la eliberarea definitivă: nirvana budistă. Artă prin urmare este un *repaos al inteligenței*, un azil de odihnă, în care se refugiază aceasta în încercările ei de a înfrânge voința pentru salvarea omului din suferință. Sentimentul frumosului descopere adâncurile propriei noastre ființe și prin această interpretare soteriologică a procesului creator, arta apare ca resortul intim al vieții.

Ideile platoniciene și desinteresarea pe care Kant o cerea operei de artă încheiate în *contemplația impersonală* a lui Schopenhauer l'au influențat pe Maiorescu în latura teoretică a esteticeii lui.

Identificând ideile manifestate în forme sensibile cu sentimentele și pasiunile, T. Maiorescu stabilește un paralelism între viața afectivă și emoțiile estetice. Printr-o cercetare psihologică a condițiilor speciale ale vieții afective a ajuns la formularea calităților ideale ale poeziei. Chemat să exprime simțirile omenești poetul află în însăși natura acestora legile creației poetice.

Încheată din principiile estetice desprinse din filosofia lui, Platon, Hegel, Kant, Schopenhauer, teoria lui Maiorescu a înlăturat din sfera poeziei tot ceea ce amintește de vreo organizație cu interes practic: politică, știință etc... A înlăturat tot ceea ce este produs al reflexiunii, al rațiunii, care nimicește emoția estetică și a formulat crezul *Artei pentru artă*."

EUGENIU TODORAN,

Cu toate încercările grave pe care ni le-a rezervat destinul, țara s'a recules mai curând decât ar fi putut-o semnaliza o calculație optimistă. Mai evidentă s'a făcut repede smulgere din marasm în domeniul spiritual. Miile de refugiați ocrotiți pe pământul primitor și dulce al patriei libere, departe de a îngreuna inima țării cu suferința lor firească, dimpotrivă, au dat cei dintâiu semnalul credinții dârze într'o renaștere deplină și apropiată. Basarabienii cu Penații și cu Focul sfinteii lor vetre s'au adunat la București în jurul „*Vieții Basarabiei*”, cultivând cu pietate amintirea nefericitei provincii dela Răsărit. Ardelenii, mai dinamici, dar și mai îndreptățiți în optimismul lor, au aprins un șir întreg de focuri pe dealuri. Sunt periodicele pline de elan și de strigăte bărbătești pentru dreptatea ce trebuie să vie sau trebuie să ne-o facem: „*Ardealul*” și „*Dacia*,” (București), „*Tribuna*” și „*Gazeta Transilvaniei*” (Brașov), „*Tara*” „*Transilvania*” și „*Luceafărul*” (Sibiu), coloanele cărora sunt în permanență apa izvoarelor de munte și svonul vânturilor calde, ale iernii . . .

Un sentiment de pură evlavie ne încearcă în fața numărului jubilar al ziarului „Unirea” dela Blaj, care a împlinit 50 de ani în apariție. Munca depusă de cărturarii vrednici ai Blajului este evocată admirabil în acest număr comemorativ. Toți arhieriei, canonicii, profesorii și preoții uniți, dela Bunea și până la Alexandru Niculescu, actualul Mitropolit, mari și neînfricați luptători pentru Neam și Biserică, și-au dat contribuția lor în acest organ, în cea jumătate de secol peste care revivăște acum. Blajul a fost și rămâne bastionul cel mai de seamă al adevăratei noastre culturi naționale. Unul dintre organele de răspândire în românism a acestui spirit pururi viu a fost și săptămânalul „Unirea”. O sinceră felicitare și o frățească strângere de mână pentru atâtea piedeci biruite, trimitem susținătorilor ei de azi.

TEODOR MURĂȘANU

Orchestra Filarmonică din București a prezentat în concertul ei din 15 Decembrie 1940, sub conducerea d-lui Mihail Jora, fragmente dintr'o nouă lucrare a d-sale, intitulată neutru și prin această absolut semnificativ: „Demoazela Măriuța”. Revista Fundațiilor Regale nu a găsit în urma acestei audiții termeni de suficientă admirație spre a încresta ziua acestui concert pe răbojul istoriei muzicii românești. Pentru dl. P(etru) Com(arnescu) prezentarea acestor fragmente „a constituit o adevărată încântare”. „Demoazela Măriuța”, are... o vervă și o bogăție muzicală pe care cu greu o găsești în toată muzica universală da astăzi”. „Tabloul întâi al baletului, la al cărui subiect a contribuit d-na Apriliana Medianu, se petrece într'o cârciumă bucureșteană, unde bonjuriștii conspiră și protestează împotriva interzicerii geamalei de către stăpânirea rusească.

Revoluționarii bonjuriști sunt amintiți uneori de câteva măsuri ingenios armonizate după „Deșteaptă-te Române”. (Comp. Revista cit. anul VII. Nr. 12 p. 599 și u.). Cu aceeași tinerească admirație scrie și D(orin) Sp(eranția) în numărul următor al Revistei. „...Dar spre sfârșit acel „Deșteaptă-te Române” îngănat de suflători și reluat apoi de ansamblu are caracter parodic și lasă să se întrevadă, prin muzică, subiectul dansant — peripețiile și comicul situațiilor urmate de avântul eroic al tineretului bonjurișt”. (p. 233 și u.) — Critica liberală — a artei pentru artă — întârziată nemotivat între zidurile Bucureștilor n'are decât să admire ingeniozitățile armonice ale maestrului Jora; nu astfel va face și provinciala noastră critică, care conține muzica ca o valoare între celelalte valori ale neamului, pretinzând că în cadrul autonomiei sale să se respecte o ierarhie precisă, conform căreia un imn al națiunii nu poate să fie întrețesut în nici o circumstanță în canavaua muzicală a unei partițiuni, prin care se ridiculează o generație istorică bravă și naționalistă. Credem, prin urmare, epoca aceluia liberalism estetic, când din indiferent care temă muzicală puteai face orice, a trecutului. Astăzi bunăoară nu mai este suficient să ai îndrăzneala inovației ca să poți crea o operă adevărat autentică; trebuie mai mult decât oricând în trecut, o justă intuiție a valorilor, fără de care gloriile marilor maeștri te copleșesc. Aceasta alături de *evlavie* cuvenită față de momentele consacrate ale trecutului unui neam, în lipsa căreia se produce numai o confuzie a mijloacelor, resp. o discrepanță invincibilă între intențiile (de *virtuos* bunăoară) și realizare, oricât de bine susținută ar fi aceasta din punctul de vedere al tehnicii muzicale. Căci intențiile, dacă ele nu sunt acționate pe un fundal de cuvenită *mărgînire*, pot să apară foarte repede în nota presumpției artistice resp. a necuviinței, cum necuviință este să se creeze dintr'un moment de hotărîtă afirmație națională o parodie dansantă, ritmându-se această parodie pe „Deșteaptă-te Române”. Nu s'a compus încă la noi un poem simfonic pe tema imnului ardelean care să-i magnifice acordurile cum „Anul 1812” de Cajkowsky magnifică imnul popular rus al lui Lwow. În schimb parodia o avem. Și pe aceasta încă în anul de tristă memorie a desmembrării noastre naționale. Fapt deosebit semnificativ pentru felul cum am înțeles noi în vremea din urmă să fim o națiune și să înțelegem trecutul. Dela *Vlaicu Vodă* nici o dramă istorică viabilă nu s'a mai scris la noi; delă „Pe-al nostru steag” nici un marș al națiunii, care să nu fi amintit flășneta orientărilor noastre politicianiste, exemplul istoriei noastre naționale și cultul ei rămânând pe seama dlor Vlădoianu și Tănase. Și acuma s'a pregătit acelaș cult al „patriotismului” și pentru Opera Română prin dl. Mihail Jora, autorul baletului de mare montare (în spe) „Demoazela Măriuța”. Ce magnific spectacol, să-i vezi pe tinerii conspiratori, pe asupritori și pe o vivandieră țopăind în lumina rampei pe tema imnului lui Iancu, al lui Bărnuțiu și al Mureșenilor. Și aceasta în deosebi, dacă „Deșteaptă-te Române” este și ingenios armonizat. Îi se potrivește dlui Mihail Jora pasagiul din Operele complete ale lui Schu-

mann, prin care acesta, travestiit în „Davidsbündler“ aplică corecțiunile cuvenite lui Giacomo Mayerbeer pentru îndrăsneala de a fi înscenat pe tema coralului: „Ein feste Burg ist unser Gott“ un masacru de faimă istorică-unică. Observația finală despre contra punctul lui Meyerbeer se potrivește și armoniilor (de data aceasta) ingenioase ale dlui Mihail Jora. Schumann prefera coralul cântat de treizeci de țărani luterani din orice bisericuță de munte uverturii la „Hughenojii“. Și tot astfel ne voim și noi cântarea, vie și trează grație sbuciumului nostru național, care nici astăzi nu pare a fi mai mic decât acum a sută de ani. Iar acest sbucium al națiunii — opinăm — nu poate fi și nu poate să devie niciodată pretextul unei parodii dansante de stilul orchestral al lui Strawinsky, ci în cel mai bun caz tema fundamentală pentru o mare poemă eroică, asemenea „anului 1812“ de Cajkowsky. Și de aici conchidem: este un act de impietate față de venerabilii creatori anonimi ai acestui imn, care a însoțit istoria neamului timp de o sută de ani, să fie executat în condițiile prevăzute de partițiunea d-lui Mihail Jora.

ANDREI A. LILLIN

Dureroasa revenire în actualitate a cântărețului pătimirii noastre era un drept mai mult, pentru o altfel de comemorare. Poetul n'a tresărit în mormântul dela Ciucea, fiindcă invocarea noastră n'a ajuns până la el. O țară întreagă n'a avut în glasul ei tăria de tunet cu care la rândul său poetul profet a sguduit-o în zilele ei mari. Unde-i „viforul care urlă și gem robii de veacuri“? Glasul poetului a trecut Carpații, cutremurându-i, glasul țării nici măcar Feleacul.

*Eu sunt oftatul care plânge
Acolo'n satul meu, din deal
Sunt țipătul muiat în sânge
Al văduvelor din Ardeal.*

Unde-i oftatul și țipătul muiat în sânge după osemintele poetului și după pământul în care sălășluiesc. Am rămas cu datoria neplătită. Neplătită față de poet, căci față de mormântul lui încă n'a sosit vremea.

Transcriem din scrisoarea unui camarad: „Trăiesc din amintiri. Mă văd la Ardud, în vârful cetății, într'o zi de iarnă, studiind împreună cu voi planul de apărare a comunei. Mă văd apoi la Rătești trasând împreună cu tine, sub un soare dogoritor ca un furnal, șanțul anticar spre păraul Bolda. Il văd și acum pe Virgil spunându-ne la despărțire în ziua de Sf. Petru și Pavel: „Aveți grijă, o rachetă verde, retragerea avantposturilor“. El pleca cu plotonul pe avantposturi iar noi să ne ocupăm locurile la care lucrau de un an de zile. Ce clipe mari. Insfârșit, a sosit ziua răfuelii. Acum ori niciodată. Ostașii mai veseli ca oricând, puțin emoționați totuși. Unii lăcrimau. — Băeți, în noaptea asta nu închide nimeni ochii. — Numai de i-om închide pe veci, domnule Locotenent. . Și a trecut noaptea fără să vedem racheta lui Virgil. Și nici n'am mai vă-

zut-o. Intristarea ne-a cuprins din nou ființa. Au venit apoi și ne-au schimbat. Am trecut în rezervă. Mă văd la Bârsău, la Asuaj, așezând cu maiorul Grigoraș fiecare grupă, fiecare soldat chiar, în locul cel mai potrivit pentru a primi cum se cuvine pe aceia care prin minune, ar fi reușit să pătrundă până la noi. Și apoi trăsnetul care ne-a lovit în seara aceea rece de August în pădurea Bârsăului: Ardealul cedat. O, groaznicele zile ale întoarcerii! Fiecare pas înapoi, era o mușcătură de viperă, fiecare sat românesc părăsit, o împunsătură de baionetă în preajma inimii. Întorceam capul rușinați să nu vedem femeile plângând pela porți. Arătările acestea cu năframa la gură ne-au urmărit însă tot drumul și eu nu am scăpat nici azi de ele. Și în cele din urmă despărțirea dela Jibou. Despărțirea de ostași și de voi. Acum unii ne regăsim în țara ciuntită. Nu știu cum, dar am impresia că nu mai suntem noi. Nu mă mai recunosc. Nu-mi găsesc locul și rostul. Sunt buimac. Caut mereu ca un lunatec, fără să-mi dau seama și fără să știu ce. Par'că trăesc în vis și viața mea cea de aievea a rămas acolo unde am scurmat pământul pentru a-l apăra, unde am sgâriat lutul înghețat pentru a-l face obstacol de netrecut în calea dușmanului. Acolo a rămas viața și veselia noastră...

Ne-am întâlnit la casieria cinematografului. Ați cerut bilet „pentru teatru”. La întrebarea, dacă doriți biletul pentru „Avram Iancu”, reprezentația elevilor de liceu, ați răspuns cu adânc dispreț: „Ah, nu! Eu nu merg *la de-astea*; pentru trupa dela București.... Dacă disprețul Dv., nobilă doamnă, ar fi vizat numai școala, l-am înțelege. Toți aruncă în ea, cu pietre, mai ales cei cărora nu le-a fost dragă niciodată. Gestul dv. însă a vizat și pe Lucian Blaga și chiar pe Avram Iancu. Admitem că despre cel dintâi nu știți nimic, sau foarte puțin. Dar Avram Iancu? E una din icoanele neamului, și chiar prezentat de copii, nu poate fi disprețuit. E un sacrilegiu...

M. IOSIVAȘ

PAGINI LITERARE

ODATĂ PE LUNĂ

Redactor: Teodor Murășanu

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice pentru recenzat se vor trimite în câte 2 exemplare pe adresa redacției.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonată și este rugată să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

BCU Cluj / ABONAMENT Cluj

În față, pentru particulari anual . . . Lei 160.
„ străinătate . . . . . dublu
Exemplarul . . . . . Lei 10.

Inscrisă la Tribunalul Turda S. I., registrul publicațiilor, sub Nr. 3283 din 20 Iunie 1938

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TURDA, STR. AXENTE SEVER, 15

La Redacția noastră se pot comanda:

„Pagini Literare” An. I,	— 120 lei franco
„Pagini Literare” An. II,	— 120 ” ”
„Pagini Literare” An. III,	— 180 ” ”
„Pagini Literare” An. IV,	— 180 ” ”
„Pagini Literare” An. V,	— 240 ” ”
„Pagini Literare” An. VI,	— 240 ” ”
„Pagini Literare” An. VII,	— 120 ” ”

Tiparul tipografiei „Arieșul” S. A., Turda 118—941

Bibliografie :

CONVORBIRI LITERARE

apare lunar

Redacția și Administrația, București III. Str. Argentina, 39.
Abonamentul pe un an Lei 360. — Exemplarul Lei 30.

GÂNDIREA

apare lunar

Redacția, București III. Str. Polonă Nr. 38.
Administrația, Str. Domnița Anastasia Nr. 16.
Abonamentul anual Lei 300.

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE

odată pe lună

Redacția și Administrația, București III. B-dul Lascăr Catargiu 39
Abonamentul anual Lei 360. — Exemplarul Lei 30.

VIAȚA BASARABIEI

lunar

Redacția și Administrația, București, Str. Alexandru Donici 32
Abonamentul anual Lei 250. — Exemplarul Lei 25.

TRANSILVANIA

lunar

Redacția și Administrația, Sibiu Str. Șaguna Nr. 6.

LUCEAFĂRUL

odată pe lună

Redacția și Administrația, Sibiu, Str. Oituz, Nr. 4.
Abonamentul anual Lei 300. — Exemplarul Lei 30.

D A C I A

bilunară

Redacția și Administrația, București, II. Str. Dionisie, 65.
Abonamentul pe an Lei 150. — Exemplarul Lei 10.

CUGET MOLDOVENESC

lunar

Redacția și Administrația, Iași, Liceul Național. Str. A. C. Cuza
Abonamentul pe an Lei 200.
